

MANIFESTAȚIILE ANTICOMUNISTE DIN ANII 1945–1946 ȘI IMPLICAREA ORGANIZAȚIILOR GRECO-CATOLICE AGRU ȘI ASTRU

CRISTIAN VASILE*

ORCID 0000-0002-7386-2969

The Anti-communist Demonstrations of 1945–1946 and the Involvement of the Greek Catholic Organizations AGRU and ASTRU

Abstract: The end of 2025 marked 80 years since the significant pro-monarchist and anticommunist demonstration of November 8, 1945. It was a demonstration attended mainly by young people from Bucharest (high school and college students), but also by other social categories, such as workers from some factories. Starting from the premise that there are not many consistent studies on this historical moment, we addressed the topic of the involvement of Greek Catholic lay organizations (AGRU and ASTRU) in the organization of the aforementioned demonstration, as well as others in 1945 and 1946. Using archival documents, especially materials from the Romanian pro-communist secret service (SSI), oral history testimonies, and journals, this article attempts to emphasize several aspects of the participation of some representatives of the aforementioned Greek Catholic associations in the anti-communist demonstration of November 1945.

Keywords: The Demonstration of November 8, 1945, anticommunist protest, Greek Catholics, AGRU, ASTRU.

SURSE ISTORICE

La finele anului 2025 s-au împlinit 80 de ani de la marea manifestație promonarhică și implicit anticomunistă, antiguvernamentală, de la 8 noiembrie 1945,¹ într-un moment în care Mihai I se afla în plină „grevă regală” – act politic de contestare a legitimității guvernului prosovietic Petru Groza.² Nu există foarte

* Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română; cristian.vasile@iini.ro

¹ Articolul este o versiune mult dezvoltată a comunicării cu același titlu prezentată cu ocazia Workshop-ului intitulat „8 noiembrie 1945: ultima mare manifestație promonarhică”, desfășurat la 5 noiembrie 2025 la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și organizat de Programul de cercetare *România și Europa în secolul XX* (<https://www.iini.ro/ro/node/259>).

² Dinu C. Giurescu (ed.), *Imposibila încercare. Greva regală, 1945. Documente diplomatice* (București: Editura Enciclopedică, 1999); vezi și articolul din cadrul acestui grupaj – Tudor Vișan-Miu, „«Grevă regală» din perspectiva Curții Regelui Mihai”.

multe studii consistente despre acest moment istoric: în mare măsură și astăzi cercetătorii și cei interesați de marea demonstrație din ziua onomasticii regelui Mihai I au la dispoziție monografia lui Petre Țurlea publicată în anul 2000,³ precum și câteva articole sau studii bine documentate, unele dedicate mai degrabă contextului politic din 1945.⁴ Mărturiile subiective sunt mai numeroase (Corneliu Coposu, Virgil Solomon, Ioan Hudiță⁵ ș.a.), însă nu toate au fost editate, transcrise sau comentate cum se cuvine. Se mai găsesc însă în arhive documente despre acest subiect care ar merita exploatate, ele vizând participarea la manifestația din 8 noiembrie și la alte demonstrații din perioada următoare a anumitor grupuri și categorii sociale, profesionale, confesionale etc.

În acest articol voi aborda cazul specific al implicării unor reprezentanți ai organizațiilor laicului greco-catolic din București (sau ai anturajului ASTRU/Asociația Tineretului Român Unit și AGRU/Asociația Generală a Românilor Uniți) în pregătirea, organizarea și desfășurarea sus-amintitelor acțiuni de contestare a regimului procomunist și prosovietic instaurat la 6 martie 1945 prin impunerea guvernului Petru Groza. Voi urmări și desfășurările din perioada imediat următoare, din 1946 îndeosebi, atunci când contestarea nu s-a mai produs propriu-zis în stradă și fățiș, ci prin conferințe ale ASTRU/AGRU. A fost vorba despre prelegeri pe teme filosofice și religioase, care se constituie însă într-o polemică destul de evidentă atât în raport cu ideologia marxist-leninistă, cât și cu proiectul comunist de „unificare” a Bisericii, vădit în Ucraina sovietică (în cazul suprimării cultului greco-catolic din Galiția răsăriteană), dar preconizat și pentru România în curs de comunizare. Printre personajele care apar în reconstituirea mea se numără: Elsa (Nina) Anca-Bărbus, Nicu Marcu, Mircea Oșianu, Emil Boșca-Mălin, Gabriel Țepelea, Anton Ionel Mureșanu, Constantin Hagea, Vasile Netea, dar și clerici precum Vasile Aftenie, Tit Liviu Chinezu, monseniorul Vladimir Ghika, Titus Mălai, Vasile Mare ș.a.

Dacă rememorările doamnei Elsa Anca-Bărbus, soția fruntașului PNT, Ioan Bărbus, și ea simpatizantă a național-țărăniștilor, dar și membră a comunității greco-catolice bucureștene, au fost puse în valoare și sunt disponibile inclusiv

³ Petre Țurlea, *8 noiembrie 1945* (București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2000), 198 pag. Cartea valorifică documente din arhiva SRI. Alte surse, provenite de la organele de Siguranță din București, au fost publicate și ulterior; vezi Stelian Tănase (ed.), „Demonstrația din 8 noiembrie 1945”, în *Sfera Politicii*, vol. XVII, nr. 4 (146), aprilie (2010), 103–108 (disponibilă și online – <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/146/art13-arhiva.html>; accesat: 30.10.2025).

⁴ Între ele, merită amintit textul datorat lui Mihai Burcea și Dumitru Lăcătușu, „67 de ani de la ultima mare manifestație pro-monarhistă”, în *Historia*, noiembrie 2012, precum și lucrări despre anul 1945: Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii. România, 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946* (București: Editura Vremea, 2004), 508–572.

⁵ „Dl Corneliu Coposu despre 8 noiembrie 1945. Entuziasm național însângerat de comuniști”, în *România liberă*, 1 noiembrie 1991, 5; Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, vol. XV, 3 august–31 decembrie 1945, ediție de Dan Berindei (București: Editura Comunicare.ro, 2012), 341–351; Virgil Solomon, *Trecutul ne-ajunge din urmă. Memoriile unui martor privilegiat al istoriei, 1921–1947*, ed. Claudiu Secașiu, pref. de Michael Virgil Solomon (București: Humanitas, 2024), 227–229.

online,⁶ alte surse și teme istorice nu au fost suficient explorate. În plus, în paginile deja publicate despre momentul 8 noiembrie 1945 s-au strecurat greșeli care au rămas mult timp necorectate, inclusiv despre personaje importante implicate în acel eveniment, precum Emil Boșca-Mălin. De pildă, în sus-amintita carte a lui Petre Țurlea, Emil Boșca-Mălin apare fie ca *Emil Boșca*, fie este confundat cu un anume Boșca Marin.⁷ Atât Emil Boșca-Mălin,⁸ cât și Elsa Anca-Bărbus – dincolo de adeziunile/simpatiiile politice pentru partidul lui Iuliu Maniu – au fost legați și de organizații ale laicului greco-catolic din capitală – AGRU și ASTRU. Un alt caz analizat în articolul meu este cel al lui Anton Ionel Mureșanu (ortografiat și *Mureșeanu*), lider al unei organizații a transilvănenilor refugiați în București după „arbitrajul” de la Viena (30 august 1940) și conducător al publicației *Ardealul*. În conducerea ziarului s-au mai aflat și alți greco-catolici, simpatizanți sau membri ai PNȚ (Constantin Hagea, de exemplu).

AGRU și ASTRU BUCUREȘTI

AGRU și ASTRU au fost structuri instituționale ale laicilor greco-catolici răspândite în principal (dar nu exclusiv) în Ardeal și Banat, adică acolo unde existau puternice comunități care țineau de Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică (BRU).⁹ Unii istorici au susținut că AGRU era, într-un fel, echivalentul Acțiunii Catolice din țările vestice, mai ales din Italia, și că impactul său social-confesional a atras atenția celor mai importanți factori politici decizionali. Spre exemplu, în 1934, chiar regele Carol II a onorat invitația de a fi prezent la Congresul general al AGRU desfășurat la Lugoj, sediul Diecezei greco-catolice din zona Banatului.¹⁰ În plus, prestigiul AGRU-ului în perioada de dinainte

⁶ Elsa Anca-Bărbus, „Despre Manifestația de la 8 noiembrie: Îl aclamam pe Rege, dar era de fapt un strigăt de solidaritate cu țara”, în *În Linie Dreaptă*, 8 noiembrie 2015; <https://inliniedreapta.net/elsa-anca-barbus-despre-manifestatia-de-la-8-noiembrie-il-aclamam-pe-rege-dar-era-de-fapt-un-strigat-de-solidaritate-cu-tara/>; accesat: 30.10.2025.

⁷ Vezi Petre Țurlea, *8 noiembrie 1945*, 35–36, 189. Țurlea și-a bazat cartea pe studiul documentelor anchetei cazului 8 noiembrie 1945, izvoare aflate în anii 1990 în Arhiva Serviciului Român de Informații (ASRI). Aceste surse au fost, între timp, predate CNSAS. Unii istorici – care au putut cerceta documentele aflate acum în arhiva CNSAS – au vorbit nu doar despre greșeli de dactilografiere preluate ca atare, ci și despre erori structurale de concepție în privința volumului publicat în 2000.

⁸ Pentru un profil biografic, vezi Emil Boșca-Mălin, *Zbucium. File dintr-o viață trăită*, introducere, note, comentarii și epilog de Oana Boșca-Mălin (București: Editura Academia Civică, 2023).

⁹ Pentru istoria AGRU, vezi Anton Rus, *Credința în acțiune. O introducere în istoria Asociației Generale a Românilor Uniți – AGRU* (Târgu Lăpuș: Editura Galaxia Gutenberg, 2009).

¹⁰ Octavian Bârlea, „Biserica Română Unită între cele două războaie mondiale”, în *Biserica Română Unită. Două sute cincizeci de ani de istorie*, ediția a II-a, Aloisie L. Tăutu, Pamfil Cârnațiu, Alexandru Mircea, Carol Capros, Flaviu Popan, Octavian Bârlea, Mircea Todericiu, cu o postfață de Pamfil Cârnațiu (Cluj Napoca: Editura Viața Creștină, 1998), 199.

de 1945 era sporit și de prezența în conducerea sa centrală, precum și în cadrul principalei publicații a scriitorului (și preotului greco-catolic) Ion Agârbiceanu; cunoscutul prozator ardelean a condus un timp periodicul omonim *AGRU* – „organul Asociației Generale a Românilor Uniți”. Înainte de 23 august 1944, când drepturile și poziția BRU în societate păreau să fie afectate prin decizii guvernamentale, conducerea centrală a *AGRU* nu a ezitat să înainteze memorii de protest către mareșalul Ion Antonescu.¹¹ Serviciile secrete au consemnat următoarele informații despre *AGRU* București după 6 martie 1945: „Asociația *AGRU* are caracter religios și ființează sub egida Bisericii Române Unite, având sediul central la Blaj. În București, filiala se află în str. Polonă No. 48 și este condusă de un comitet compus din următorii: președinte – Niculescu; membrii: Radu Gheorghe, Hossu Vasile, Chinezu Tit Liviu, Mare Vasile, Bonteanu Teodosie, Lupea Nicolae, Todericiu Mircea, Mihai Ion și protopopul Titus Mălai (PNT – [Iuliu] Maniu), actualmente dispărut.”¹² În cazul acestui document, este posibil ca organele informative să fi vehiculat date neactualizate și aproximative, în sensul că referirea la *Niculescu* să îl fi vizat, de fapt, pe mitropolitul Alexandru *Nicolescu*, decedat încă din 1941.

Organizația *ASTRU* (cu filialele sale) era specifică centrelor urbane, universitare, unde erau concentrați mulți tineri, facultăți și licee de prestigiu. Filiala *ASTRU* din București avea același comitet de conducere ca *AGRU*, iar sediul său era situat tot în strada Polonă nr. 48. Elsa (Nina) Anca-Bărbuș, care s-a înscris în *ASTRU* București în 1945, pomenea în memoriile sale că aderenții săi „încercau să unească cele două iubiri – de Dumnezeu și de țară”.¹³ În opoziție cu această orientare erau membri și simpatizanții FND, formațiune pe care prim-ministrul de până la 6 martie 1945, Nicolae Rădescu, dimpreună cu mulți români anticomuniști o califica, tălmăcind polemic abrevierea, „Fără Neam și Dumnezeu”. Organele Serviciului Special de Informații (SSI) mai notau faptul că *ASTRU* „a luat ființă în 1931”, iar „scopul Asociației este intensificarea vieții sufletești și educarea religioasă în rândurile studenților”.¹⁴ Inclusiv din cauza unor factori conjuncturali precum refugierea în București, după dictatul de la Viena din 30 august 1940,¹⁵ a

¹¹ Ioan-Marius Bucur, *Din istoria Bisericii Greco-Catolice Române (1918–1953)* (Cluj-Napoca: Editura Accent, 2003), 126.

¹² Arhiva Serviciului Român de Informații (în continuare: ASRI), Fond Documentar, dosar nr. 2.541, f. 123; Notă SSI din 1 iulie 1948. Am corectat numele transcrise greșit (Titu-Tit; Teodosiu-Teodosie). Numele Mălai mai e ortografiat și sub forma *Mălaiu*. Gheorghe Radu, Tit Liviu Chinezu, Vasile Mare, Teodosie Bonteanu și Mircea Todericiu erau clerici greco-catolici. Călugărul Teodosie Bonteanu se convertise de la ortodoxie la greco-catolicism și era acuzat de servicii de informații că urmărește să atragă cât mai mulți credincioși ai Bisericii majoritare spre Biserica Blajului.

¹³ Mărturie a Ninei Anca-Bărbuș din Arhiva Institutului Vladimir Ghika, citată în Francisca Băltăceanu, Andrei Brezianu, Monica Broșteanu, Emanuel Cosmovici, Luc Verly, *Vladimir Ghika. Profesor de speranță*, prefață de IPS Ioan Robu (București: Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2013), 298.

¹⁴ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.541, f. 123.

¹⁵ Pentru detalii, vezi Cornel Grad, *Al doilea arbitraj de la Viena* (Iași: Institutul European, 1998).

numeroși ardeleni (mulți dintre ei greco-catolici),¹⁶ cele două sus-amintite organizații din capitală au devenit și mai puternice, mai vizibile, dar și active din punct de vedere civic și politic. Spre exemplu, agenții SSI înregistrau în anul 1942 înființarea filialei bucureștene a ASTRU;¹⁷ aceste structuri comunitare laice erau în legătură și cu alte asociații sau uniuni ale transilvănenilor ajunși în București (Uniunea Someșenilor, dar și Asociația Românilor Expulzați și Refugiați din Ardealul cedat prin verdictul de la Viena).¹⁸ Această Asociație – cu Anton Ionel Mureșanu secretar general – edita publicația *Ardealul*, care a fost foarte influentă și după 23 august 1945, inclusiv în ajunul manifestației din 8 noiembrie. Anton Ionel Mureșanu era un frecventator al serviciilor religioase de la Parohia română unită din Strada Polonă nr. 48.¹⁹ Elsa Anca-Bărbuș a înregistrat și ea în rememorările sale anul 1942 drept punct de reper și a adăugat câteva detalii despre prezența monseniorului Vladimir Ghika printre greco-catolicii din București: „A fost un moment, prin 1942, de revigorare a vieții religioase greco-catolice în București, și multă lume i-a admirat pe uniți. Datorită acestui fapt, proiectul monseniorului Vladimir Ghika de unire a Bisericii s-a bucurat de mult interes. După 1945, (...) mergeam împreună cu tatăl meu la parohia din str. Polonă, la capela de la Institutul «Notre Dame de Sion» și, mai puțin, la capela din [strada] Pitar Moș”.²⁰

Mai trebuie spus că, uneori, la reuniunile ardelenilor refugiați din nordul Ardealului era invitat și Vasile Aftenie, episcopul auxiliar greco-catolic, vicar al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Făgăraș pentru Vechiul Regat, cu reședința în București. Ierarhul oficia de regulă la biserica cu hramul „Sfântul Vasile cel Mare” din Strada Polonă.²¹ Ni s-a păstrat o fișă biografică a arhiereului Vasile Aftenie, redactată de către SSI, din care aflăm că episcopul „este semnalat ca un înfocat adept al PNT și prieten intim al lui [Iuliu] Maniu. (...) Episcopul este semnalat că,

¹⁶ Guvernul de la București a și înființat o structură specială menită să se ocupe de gestionarea problemelor acestora – Comisariatul General al Refugiaților și Evacuaților din Nordul Transilvaniei; vezi detalii la Daniela Bălu, „Problematica refugiuului (1940–1945) reflectată în documente arhivistice”, în *Satu Mare – Studii și Comunicări*, nr. XXII – XXIV, (2005–2007), 177.

¹⁷ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.322, f. 18.

¹⁸ Cf. Dorel Bancoș, *Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, cuvânt înainte de Dumitru Șandru (București: Editura Eminescu. 2000), 334.

¹⁹ Gabriel Țepelea, „Lupta refugiaților din Transilvania de nord împotriva diktatului de la Viena”, în *Acta Musei Napocensis – Istorie*, vol. 32, nr. II, (1995–1996), 45.

²⁰ Vezi Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbuș (născută Anca)”, în *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist. Documente și mărturii*, ed. Cristian Vasile, prefată de Marius Oprea (Iași: Editura Polirom, 2003), 194. Referirea este la capela Institutului „Sfânta Maria”, școală confesională de prestigiu, administrată de Congregația Maria Ward a Surorilor germane, superioară: Mater Consolata Bachmeyer; vezi M. Consolata Bachmeyer, „Se va stinge oare lumina?”. *Ultimele luni are marelui școli a surorilor germane Maria Ward din București. 1948*, f.l., f.a. În 1948, Institutul a fost naționalizat și confiscat de regimul comunist. În localul din str. Pitar Moș se află astăzi sediul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București.

²¹ Pentru istoricul bisericii (azi Catedrală), vezi Episcop Mihai Frățilă (ed.), *Catedrala. O istorie de har. Catedrala episcopală greco-catolică „Sfântul Vasile cel Mare” din București* (Baia Mare: Editura Surorilor Lauretane, 2014).

la 6 februarie 1944, a luat parte la Festivalul organizat de «Uniunea Someșenilor» pentru reafirmarea drepturilor românilor asupra Ardealului și că la data de 4 martie 1944 a vorbit în Sala «[Ioan C.] Dalles», în cadrul ciclului de conferințe «Ardealul nostru», despre «Inocențiu (sic!) Micu Klein în vârtoarea luptelor politice ale românilor ardeleni».²² Momentul 8 noiembrie 1945 i-a prins inclusiv pe mulți dintre acești sus-amintiți ardeleni refugiați – și membri ai celor două organizații – la București. Evident, exista aici și o consistentă comunitate ardeleană greco-catolică deja asimilată, stabilită în capitală cu multe decenii în urmă și care gravita în principal în jurul parohiei din strada Polonă nr. 48 (sediul Protopopiatului, apoi al Vicariatului și, în fine, al Episcopiei de București).

Potrivit estimărilor interbelice ale reprezentanților BRU, numărul celor de confesiune greco-catolică din Vechiul Regat ar fi fost în jur de 100.000.²³ Dacă vom compara această estimare cu rezultatele Recensământului din 1930, era o cifră exagerată. Datele oficiale interbelice indicau doar cca 30.700 de români uniți în afara Ardealului și a Bucovinei;²⁴ cert este că mulți dintre aceștia erau concentrați în București, iar după august 1940 – odată cu refugiații ardeleni (mulți dintre ei de confesiune română unită) – numărul enoriașilor ce țineau de BRU probabil s-a dublat. Dacă în anii 1920 și 1930 în capitală erau doar 2–3 preoți uniți (conform sintezei de istorie realizată de Aloisie L. Tăutu *et comp.*), în primii ani postbelici (mai precis la momentul 1948) statisticile Ministerului Cultelor vehiculau cifra de 22 de clerici greco-catolici care funcționau sau rezidau la București.²⁵

LEGĂTURILE CU PNT ȘI PNL

La ședințele asociației ASTRU, mai ales, participau atât elevi de confesiune greco-catolică din clasele mai mari, care se pregăteau pentru studenție, cât și ardeleni, inclusiv ortodocși sau simpatizanți ai PNT și chiar ai PNL. Din ultima categorie a făcut parte tânărul istoric (pe atunci) Vasile Netea, despre care voi vorbi

²² ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.322, f. 17.

²³ Într-o sinteză de istorie greco-catolică din 1952, reeditată în 1998 (deja citată), se menționa că în evidențele BRU „numărul lor, prin 1932, se credea că trece de 100.000 de suflete”, Octavian Bârlea, „Biserica Română Unită între cele două războaie mondiale”, în *loc. cit.*, 150. În 1997, un istoric greco-catolic, Vasile Marcu, vehicula aceeași cifră doar pentru București, însă se referea la populația de la momentul 1944–1945; vezi Vasile Marcu, *Drama Bisericii Române Unite cu Roma (Greco-Catolică). Documente și mărturii* (București: Editura Crater, 1997), 67.

²⁴ Sorin Negruți, „Evoluția structurii confesionale din România de la 1859 până în prezent”, în *Revista Română de Statistică – Supliment/Romanian Statistical Review Supplement*, nr. 6 (2014), 35 (https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2014/09/RRRS06_2014_A2_ro.pdf; accesat: 30.10.2025).

²⁵ Ovidiu Bozgan, *Cronica unui eșec previzibil. România și Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea, 1963–1978*, prefată de Ț Jean-Claude Périsset, postfață de Adrian Cioroianu (București: Editura Curtea Veche, 2004), 89. O. Bozgan citează tabele statistice păstrate în Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte, dosar nr. 80, vol. 10/1948, f. 221.

ceva mai târziu. Între cunoștințele lui Vasile Netea trebuie să îi menționăm pe Gabriel Țepelea, cu care era într-o vreme vecin, și Emil Boșca-Mălin, amândoi legați de organizațiile greco-catolice din București și de momentul 8 noiembrie 1945. Era prezent în mediul ASTRU-lui și în cercurile național-țărăniști din capitală inclusiv Constantin Hagea (ziarist, aderent la PNT, ardelean convertit de la ortodoxie la greco-catolicism).²⁶

Mai trebuie spus că o majoritate a membrilor ASTRU și AGRU era asociată prin adeziune sau măcar prin simpatie cu Tineretul Universitar Național-Țărănesc (TUNT),²⁷ Partidul Național-Țărănesc și/sau cu Iuliu Maniu, președintele formațiunii politice. Vorbim despre un Iuliu Maniu care nu doar că era greco-catolic, ci fusese chiar avocat al Mitropoliei Bisericii Române Unite de la Blaj.²⁸ Una dintre surorile lui Maniu era călugăriță greco-catolică, iar mai mulți preoți uniți se aflau în entourageul său; unii îl și evocă în scrieri memorialistice, cum este cazul părintelui Simion Man: „Fac parte din familia sa, am crescut și am trăit în imediata apropiere de casa sa; luat dintre cei opt frați, am fost trimis la școală ajungând preot în satul natal Bădăcin, unde Iuliu Maniu avea o soră călugăriță și o capelă a familiei în care am oficiat Sf[ânta] Liturghie”.²⁹ În anul 1930, sub guvernul PNT condus de Iuliu Maniu, a luat ființă Episcopia greco-catolică de Maramureș, condusă de episcopul Alexandru Rusu, fost militant în cadrul Partidului Național Român și rămas simpatizant al PNT. Probabil, după 23 august 1944, Alexandru Rusu a fost și cel mai vocal episcop anticomunist dintre ierarhii greco-catolici. Este, de fapt, singurul episcop român unit condamnat într-un proces penal,³⁰ ceilalți arhiepiscopi greco-catolici aflându-se în detenție mai ales în virtutea unor acte/condamnări administrative emise de Ministerul Afacerilor Interne.³¹ Alexandru Rusu era încă în funcție în noiembrie 1945, iar AGRU Baia Mare – Maramureș era o organizație puternică cu propria publicație periodică.³²

²⁶ Marius Oprea, *Rola 800. Constantin Hagea, omul care a umilit Securitatea* (București: Editura Corint Istorie, 2018), 31.

²⁷ Atunci când am discutat cu Elsa Anca-Bărbuș și am pomenit numele Emil Boșca-Mălin, Gabriel Țepelea și Constantin Hagea, mi-a declarat: „Cei trei pe care i-ați enumerat erau ziariști, ceva mai mari decât noi. Gabriel Țepelea este vărul meu prin alianță (a fost căsătorit inițial cu verișoara mea primară). Un an-doi am mers și eu la conferințele ASTRU. După 1946 (...) m-am înscris și în organizația Tineretului Universitar Național-Țărănesc (TUNT). La 1 decembrie 1947 am fost arestată, împreună cu Paul Lăzărescu, Victor Pogoneț și Măriuca Mazilu”; Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbuș (născută Anca)”, în *loc. cit.*, 198.

²⁸ Apostol Stan, *Iuliu Maniu, naționalism și democrație. Biografia unui mare român* (București: Editura Saeculum I.O., 1997).

²⁹ Preot Simion Man, „Mărturii despre Iuliu Maniu”, în *Părintele Simion Man. Crâmpene din viața sa*, ed. Silviu Hodiș (Târgu Lăpuș: Editura Galaxia Gutenberg, 2013), 36.

³⁰ Ioan-Marius Bucur (ed.), *Culpa de a fi greco-catolic. Procesul episcopului Alexandru Rusu (1957)* (Cluj Napoca: Editura Argonaut – Editura Mega, 2015), 366 p.

³¹ Emanuel Cosmovici, *Desfășurarea „lichidării” Bisericii Române Unite în 1948* (Târgu Lăpuș: Editura Galaxia Gutenberg, 2020); Cristian Vasile, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, ediția a II-a (București: Editura Litera, 2023).

³² *Dumineca* – organul Vicariatului episcopal greco-catolic român din Maramureș și organ informativ al AGRU-lui din Eparhia Maramureșului.

Pe lângă cei amintiți deja, trebuie să îl remarcăm și pe Ilie Lazăr, lider al PNT, implicat în numeroase mobilizări pentru manifestații anticomuniste (inclusiv în București), originar din Giulești Maramureșului, și de mai multe ori asociat cu numele episcopului Alexandru Rusu. În 1945, îndeosebi ca șef al organizației muncitorești a PNT, subminând politica dusă de conducerea PCR de penetrare a întreprinderilor industriale și a diverselor fabrici, Ilie Lazăr devenise un fel de *Nemesis* pentru Gheorghe Gheorghiu-Dej și ceilalți lideri comuniști.³³ Nu doar Ilie Lazăr reprezenta o problemă spinoasă pentru noua guvernare procomunistă, ci și membri ai familiei sale.

PARTICIPAREA ELEVILOR LA MANIFESTAȚIA DIN 8 NOIEMBRIE 1945

În toamna lui 1945, fiica lui Ilie Lazăr, Lia Lazăr (ulterior: Lia Lazăr Gherasim), pe atunci de doar 16 ani, elevă la Școala Centrală de Fete din București, a fost puternic implicată în pregătirea demonstrației promonarhiste de la 8 noiembrie 1945. De altfel, în legătură cu elevii, trebuie spus că, după unele estimări, elevii de la liceele bucureștene (alături de studenți) au fost printre categoriile cele mai bine reprezentate în ceea ce privește participarea efectivă la marea manifestație promonarhistă și anticomunistă de la 8 noiembrie 1945 de la București. În paralel, conducerea comunistă a preconizat un plan de contracarare a demonstrației printr-o folosire intensivă a organelor polițienești și prin acțiuni de intimidare, inclusiv cu camioane puse la dispoziția Confederației Generale a Muncii (CGM) aflată în serviciul PCR.³⁴ Sediul CGM – păzit la 8 noiembrie 1945 de sute de comuniști și muncitori fideli PCR – se afla pe Strada Wilson (azi: Dem I. Dobrescu), foarte aproape de Piața Palatului, ceea ce a generat – așa cum vom vedea – un potențial conflictual imens cu ocazia manifestației din ziua onomasticii regelui Mihai.

Revenind la Lia Lazăr, chiar principalul ziar al PCR, *Scânteia*, din 12 noiembrie 1945, o nominaliza pe aceasta atunci când descria, din perspectivă comunistă, pregătirea și desfășurarea demonstrației: „Școala Centrală de Fete a fost unul din principalele cuiburi maniste, care au contribuit la manifestația din Piața Palatului [de la 8 noiembrie]. Cu o zi înainte, [la 7 noiembrie], au circulat în clase[le Școlii Centrale] apeluri și manifeste maniste, prin Lia Lazăr, fata lui Ilie Lazăr, Marilena Popa, fata decanului de la Medicină.”³⁵ Ultima referire era la profesorul Grigore T. Popa, reputat medic endocrinolog, transferat de

³³ Andrea Dobeș, *Ilie Lazăr. Consecvența unui ideal politic*, ediția a II-a revăzută și adăugită (București: Fundația Academia Civică, 2015), 176–177.

³⁴ Vezi mărturia lui Emilian Angheliu, secretar al CGM, în Andrei Șiperco (ed.), *Confesiunile elitei comuniste. România 1944–1965. Rivalități, represii, crime... Arhiva Alexandru Șiperco*, vol. 1 (București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2015), 55.

³⁵ *Scânteia*, nr. 377, luni, 12 noiembrie 1945; Petre Țurlea (ed.), *8 noiembrie 1945*, 43.

la Universitatea din Iași la București. În anii 1946–1947, pe linia apropierei dintre greco-catolici și ortodocși, profesorul G.T. Popa avea să fie invitat să țină prelegeri în cadrul ciclului de conferințe religioase desfășurate la Ateneul Român sub egida organizației AGRU din capitală.³⁶

Cum condeierii de la cel mai important cotidian comunist pregăteau opinia publică și pentru latura penală a reprimării celor care au participat la demonstrație, ei conchideau în articolul sus-amintit că: „Acestea [Lia Lazăr, Marilena Popa, dar și alte eleve] au sub influența lor un grup de fiice de moșieri expropriați și criminali de război”.³⁷ Asocierea cu criminalii de război și cu fascismul ar fi justificat și solicitarea de interdicere a formațiunilor democratice de opoziție (Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal). De altfel, ziarul comunist a și cerut dizolvarea „partidelor fasciste ale lui [Iuliu] Maniu și [Dinu] Brătianu și arestarea tuturor vinovaților” pentru dezordinile de la 8 noiembrie 1945.³⁸

Lia Lazăr participase activ și la demonstrația propriu-zisă din Piața Palatului regal și fusese reținută de organele polițienești comuniste imediat după ce asupra mulțimii s-au executat focuri de armă, soldate cu morți și răniți. Memorialistul Virgil Solomon, fruntaș al PNT, a surprins momentul: „Abia zvonurile ce veneau dinspre sediul Confederației Generale a Muncii au atras atenția asupra răniților de pe caldarâm. Mulțimea s-a împrăștiat fără semne de nervozitate prea pronunțată. Mai mulți elevi, băieți și fete, au fost duși la Prefectura de Poliție; Lia Mara [Lazăr], fiica lui Ilie Lazăr, elevă în clasa VI-a, a fost scoasă de profesoara ei de engleză, o comunistă cunoscută [Alexandra Sidorovici, soția lui Silviu Brucan – nota C.V.]”.³⁹

IMPLICAREA CLERULUI (GRECO-CATOLIC ȘI ORTODOX)

Celălalt ziar comunist, *România Liberă*, avea să se ocupe ceva mai târziu de denigrarea episcopului vicar greco-catolic de București, Vasile Aftenie, considerat un fel de conducător ecleziastic și patron spiritual al organizațiilor AGRU și ASTRU din capitală. În plus, documentele Poliției, ale Siguranței și ale Serviciului Special de Informații îl calificau drept aderent la politica PNT și a lui Iuliu

³⁶ Direcția Generală a Poliției a notat faptul că, într-una dintre conferințele sale, dr. Grigore T. Popa a făcut o paralelă între morala creștină și cea marxistă, „ajungând la concluzia că doctrinele de [extremă] stânga duc la aceeași dictatură odioasă ca și hitlerismul. Cu ocazia acestor digresiuni, sala – formată în majoritate din național-țărăniști ardeleni – izbucnește în aplauze frenetice”; ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.541, ff. 93–94. Am îndreptat în mod tacit erorile de dactilografie și dezacordurile.

³⁷ *Scânteia*, nr. 377, luni, 12 noiembrie 1945.

³⁸ „750.000 de cetățeni ai Capitalei au participat la manifestația de doliu național. O grandioasă manifestare a forței populare. Poporul unit a cerut dizolvarea partidelor fasciste ale lui Maniu și Brătianu și arestarea tuturor vinovaților”, în *Scânteia*, nr. 378, marți, 13 noiembrie 1945, 1. Estimările din epocă ale unor comentatori neutri au vorbit de sub 60.000 de manifestanți, mulți nefiind neapărat fervent procomuniști, ci mai degrabă apatici.

³⁹ Virgil Solomon, *Trecutul ne-ajunge din urmă*, 229.

Maniu.⁴⁰ După același tipar retoric de incriminare aplicat celor implicați în organizarea demonstrației de la 8 noiembrie, ierarhul Vasile Aftenie a fost etichetat de presa regimului prosovietic și „capelan profascist”, iar Primăria Municipiului București a demarat acțiunile de evacuare a sediului Vicariatului greco-catolic din strada Batiște nr. 39.⁴¹

După 8 noiembrie 1945 nu doar AGRU și ASTRU sau preoți greco-catolici din București au fost subiectul cercetărilor sau investigațiilor pentru vreun eventual sprijin, logistic sau de altă natură (în favoarea PNT, dar și a PNL), ci și clerici ortodocși din capitală. De altfel, în referatul Parchetului Curții Marțiale – referat din 12 ianuarie 1946 privindu-i pe principalii acuzați în cazul manifestației din 8 noiembrie 1945 – se spunea că: „spre deosebire de PNT, PNL a făcut chemările [pentru demonstrația din 8 noiembrie] de la om la om, iar gruparea membrilor [de partid] s-a făcut inițial la bisericile [ortodoxe] de cartier, prin participarea la serviciul religios, apoi la sediul respectiv [de partid]”.⁴² În jurnalul său, Dudu Velicu a consemnat uciderea la 8 noiembrie atât a unui fost monah-diacon ortodox (Beiu), devenit aderent al PCR, cât și a unui preot ardelean care era îmbrăcat în haine civile.⁴³ Mai ales după 8 noiembrie 1945, organele informative procomuniste au urmărit toate tentativele de apropiere între greco-catolici și ortodocși derulate cu precădere de ASTRU București, sub patronajul spiritual al monseniorului Vladimir Ghika⁴⁴ și sub egida a ceea ce agenții Serviciului Special de Informații numeau „Frontul Unic de Rugăciune”.⁴⁵

MĂRTURII: ELSA ANCA-BĂRBUȘ ȘI IOAN HUDIȚĂ

La fel ca mulți alți demonstranți din ziua de 8 noiembrie 1945, și membri ai AGRU și ai ASTRU București au fost mobilizați inclusiv de chemarea de pe prima pagină a ziarului *Ardealul* (condus de sus-amintitul Anton Ionel Mureșanu) din 7 noiembrie.⁴⁶ Acest apel „către suflarea românească” era însoțit de fotografia în format mare a regelui Mihai I. De altfel, mai mulți manifestanți, în loc de portrete standard ale monarhului (de negăsit în acele zile), au defilat în data de 8 noiembrie

⁴⁰ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.230, f. 7.

⁴¹ *Ibidem*, f. 298.

⁴² Petre Țurlea (ed.), *8 noiembrie 1945*, 162.

⁴³ Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice*, vol. I, 1945–1947, ediție îngrijită de Alina Pavelescu (București: Arhivele Naționale ale României, 2004), 68–69.

⁴⁴ Într-o biografie a lui Vladimir Ghika din 2013 se afirmă că: „Monseniorul a ajuns curând să fie sufletul ASTRU-lui (...): ținea conferințe, îi sprijinea pe membri cu sfaturile sale și a contribuit astfel la formarea unei întregi generații care avea să străbată cu curaj prigoana atee”; Francisca Băltăceanu, Andrei Brezianu Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Emanuel Cosmovici, Luc Verly, *Vladimir Ghika. Profesor de speranță*, ed. cit., 297.

⁴⁵ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2324, f. 96.

⁴⁶ Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii*, 513. Ziarul era datat 7 noiembrie 1945, dar de fapt a apărut cu o zi înainte (la 6 noiembrie) datorită practicii din epocă de a antedata publicațiile cotidiene; *ibidem*, 564.

fie cu această primă pagină din *Ardealul*, fie cu tablouri luate de pe pereții diverselor instituții. Aici trebuie spus că guvernul Petru Groza a torpilat tentativele de a mediatiza figura tânărului rege și chiar a blocat circulația spre București înainte de 8 noiembrie pentru a preveni sosirea unor manifestanți din provincie. Avem și o mărturie subiectivă de la doamna Elsa (Nina⁴⁷) Anca-Bărbuș, membră a comunității greco-catolice din București, frecventatoare a liturghiilor ținute de sus-amintitul preot Titus Mălai în special la capela de la Institutul Notre Dame.⁴⁸ În anul 1945, Elsa Nina Anca tocmai devenise studentă și nu era deloc indiferentă în legătură cu evoluțiile politice din România aflată sub ocupație sovietică și sub guvernare procomunistă. Ea era fiica fruntașului național-țărănist Victor Anca și va deveni soția lui Ioan Bărbuș, lider pe atunci al tineretului PNT din capitală.

Într-o rememorare a sa din 2015, la exact 70 de ani de la marea demonstrație proregalistă și anticomunistă, Elsa Anca-Bărbuș a menționat următoarele: „Atunci am intrat eu în facultate [în 1945], în anul întâi. Toți studenții erau spontani și vorbăreți, și gălăgioși cum sunt studenții, dar atunci nu vorbeam de muzică, ci de politică între noi. Cam așa era. Eram în septembrie. Era deja o continuitate pentru că, la ora 12.00, în fiecare zi, se schimba garda la Palat și lumea se obișnuise să vină să asiste la schimbarea gărzii. Era un fel de manifestare tăcută a solidarității cu Regele, care reprezenta poporul românesc. Pe vremea aia (sic!) așa ni se părea, că demnitatea română era reprezentată de această persoană”.⁴⁹ Trebuie spus că, într-adevăr, încă din septembrie 1945, au existat manifestări de solidaritate cu Suveranul aflat în celebra „grevă regală”, mulți tineri venind la Palatul din Calea Victoriei pentru a-și exprima aprobarea față rezistența pe care Mihai I o opunea în raport cu guvernul prosovietic Petru Groza.

Istoricul Dinu C. Giurescu, care a realizat o cronologie detaliată legată de momentul 8 noiembrie 1945, a notat faptul că încă de la 1 septembrie studenți național-țărăniști și național-liberali (de la Drept, Medicină și de la alte facultăți din București) au avut o primă întâlnire pentru a pune la punct detaliile unei manifestații în onoarea zilei onomastice a regelui Mihai.⁵⁰ Studenții inițiatori au solicitat permisiunea din partea conducătorilor PNT și PNL pentru a putea organiza omagierea tânărului monarh. În mod oficial, însă, partidele opoziției anticomuniste nu și-au asumat pregătirea și organizarea demonstrației de solidaritate cu regele de la 8 noiembrie, ci au comunicat membrilor să participe în mod individual, cu

⁴⁷ În scrierile istorice mai este cunoscută și drept *Nina Bărbuș* sau *Nina Anca Bărbuș*; vezi Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbuș (născută Anca)”, în *loc. cit.*, 190–192; Elsa Anca-Bărbuș, Miorița Baciș Got, *Fața văzută a Lunii. Convorbiri cu Elsa Anca-Bărbuș* (București: Editura Humanitas, 2023).

⁴⁸ Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbuș (născută Anca)”, în *loc. cit.*, 191.

⁴⁹ Elsa Anca-Bărbuș, „Despre Manifestația de la 8 Noiembrie: Îl aclamam pe Rege, dar era de fapt un strigăt de solidaritate cu țara”, în *În Linie Dreaptă*, 8 noiembrie 2015; <https://inliniedreapta.net/elsa-anca-barbus-despre-manifestatia-de-la-8-noiembrie-il-aclamam-pe-rege-dar-era-de-fapt-un-strigat-de-solidaritate-cu-tara/>; accesat: 30.10.2025.

⁵⁰ Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii. România, 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946*, ed. cit., 509.

respectarea unor reguli,⁵¹ de teama unor provocări, anchete penale și reprimări din partea conducerii comuniste și a formațiunilor controlate de PCR (precum Confederația Generală a Muncii).⁵²

Elsa Anca-Bărbuș și anturajul său s-au supus probabil acestui consemn: „În ziua de 8 noiembrie [1945] fusesem la un curs, la ASE⁵³ [Academia Comercială, de fapt], în Piața Romană. Veneam [de acolo] pe [Strada Georges] Clémenceau înspre piața din fața Palatului [Regal]. Era lumea acolo multă și era entuziasm. Venisem singură, nu venisem cu colegii, dar era solidaritate între noi. Râdeam din priviri unii cu alții și eram cu toții de acord că în momentul ăla îl aclamam pe Rege, dar era de fapt un strigăt de solidaritate cu țara asta împotriva celor care veneau să dicteze o altfel de politică. Pe la 12, aproximativ și jumătate (nu știu decât foarte vag) au început să vină camioane cu muncitori care strigau lozinci și se simțea că este o presiune și o amenințare. Pe câte știu eu, liberalii s-au retras la început. Au avut un fel de parolă, ca să se retragă. A rămas ceva mai puțină lume în Piață [Piața din fața Palatului regal din Calea Victoriei – *notă C.V.*]. M-am dus și eu, de fapt, pentru că erau amenințatori și provocatori. Nu știu cum s-a întâmplat pe urmă. Știu că a fost o oarecare încăierare, că murise unul dintre manifestanți și pe urmă s-a spus că era un muncitor care a fost agresat de manifestanți.”⁵⁴

Mărturia doamnei Elsa Anca-Bărbuș trebuie coroborată cu notațiile de jurnal ale fruntașului PNT Ioan Hudiță, care, deși nu a participat direct la demonstrația din 8 noiembrie 1945, a fost alimentat în timp real cu informații de către rudele și cunoștințele sale care s-au aflat în mijlocul evenimentelor și, mai important pentru noi, au interacționat cu „tinerii ardeleni” prezenți la protestul anticomunist. În primul rând, fiica lui, Ioana Hudiță Berindei, și ginerele său Dan Berindei au văzut, nu departe de locul unde s-a aflat inițial și Elsa Anca-Bărbuș, „un grup de vreo 20 de comuniști, care se aflau camuflați în mulțime”. Acest grup ar fi început să îi provoace pe manifestanții promonarhiști cu lansarea de lozinci proguvernamentale.⁵⁵ În continuare, Hudiță a redat astfel în jurnal relatarea pe care Dan Berindei i-a împărtășit-o: „mulțimea s-a aruncat asupra lor și i-a strivit în bătai, târându-i până în grădina Ateneului [Român], unde i-a așezat pe iarbă aproape morți, plini de sânge. În timp ce avea loc această răfuială, în partea cealaltă a Pieței, în fața Fundației [Universitare] «Carol» s-au observat coloane de foc din arderea unor camioane

⁵¹ *Ibidem*, 510.

⁵² În memoriile lor, la ani distanță de la eveniment unii lideri ai PNT au asumat însă organizarea manifestației, cum a făcut-o într-un volum recent apărut și Virgil Solomon: „P.N.Ț a convocat o adunare populară în Piața Palatului pentru 8 noiembrie. Din culorile [sectoarele] din capitală soseau pe la ora 10 zeci de mii de cetățeni în frunte cu comitetele de culoare național-țărănist, lumea înainta spre centru încolonată în liniște, era drum destul de lung de la periferiile orașului”; Virgil Solomon, *op. cit.*, 227–228.

⁵³ Pe atunci titulatura ASE (Academia de Studii Economice) era Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale.

⁵⁴ Elsa Anca-Bărbuș, „Despre Manifestația de la 8 Noiembrie: Îl aclamam pe Rege, dar era de fapt un strigăt de solidaritate cu țara”, în *În Linie Dreaptă*, 8 noiembrie 2015.

⁵⁵ Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, vol. XV, 3 august–31 decembrie 1945, ed. cit., 348.

venite în grabă cu muncitori comuniști...”⁵⁶ Sub presiunea protestatarilor, chiar cordoanele de militari și polițiști care păzeau Ministerul de Interne au părut vulnerabile. Celelalte mărturii – ale fraților lui Ioan Hudiță (Neculai și Ștefan/Fănică) – sunt și mai relevante pentru tema noastră, deoarece fac referire directă la „tinerii ardeleni” din Piață și la determinarea cu care au participat la mitingul proregalist și anticomunist (anti-FND).

Înainte de a reproduce mărturiile trebuie făcută precizarea că, imediat după demonstrație, în unele cercuri ale opoziției democratice, a existat credința – înregistrată de altfel și de Hudiță – că regele Mihai I și Iuliu Maniu, liderul PNȚ, au făcut o mare greșală pentru că nu au profitat de ocazia oferită de marea manifestație și nu au ocupat Ministerul de Interne (clădirea ce era vizavi de Palatul regal din Calea Victoriei), ca să aresteze întregul guvern Petru Groza și să formeze un cabinet de alegeri, chiar cu riscul de a provoca reacția violentă a autorităților sovietice. Inclusiv unii manifestanți și-ar fi dorit răsturnarea guvernului Petru Groza și instalarea unui Consiliu de Miniștri condus de Iuliu Maniu. (Pe soclul statuii lui Carol I din Piață, demonstranții – probabil elevi sau studenți – au scris: „Nu plecăm până nu pleacă Guvernul. Jos Guvernul!”).⁵⁷ Iată consemnarea de jurnal a lui Ioan Hudiță, chiar la 8 noiembrie 1945, care relevă și diferențele de abordare existente între frații săi aflați în mijlocul protestatarilor: „El [Neculai Hudiță] spune că se afla într-un grup de muncitori de la [Uzina] «Malaxa» și de *tineri ardeleni* (subl. n.) care, văzând cordoanele de soldați cedând mulțimii în fața Ministerului de Interne, voiau să intre în local și să-i aresteze pe toți fruntașii fenediști⁵⁸ aflați înăuntru. Fănică [Hudiță] i-a împiedicat să nu se pună în fruntea lor și, odată ocupat Ministerul, să ceară lui Maniu să vină în mijlocul mulțimii și să formeze noul guvern”.⁵⁹

⁵⁶ *Ibidem*. Dispunem de mărturia fruntașului comunist Emilian Anghelie, conducător al CGM, consemnată în stil telegrafic de către Alexandru Șiperco: „8 noiembrie – numele regelui. Iarăși mobilizarea reacțiunii. Noi iarăși la C.G.M., câteva sute [de comuniști] ca rezervă. Alte câteva sute de tovarăși la «ARO», în câteva autobuze S.T.B., ca rezervă. Dar prevederi[le noastre au fost] depășite. Maniștii, mult mai mulți. Din fabrici, datorită [din cauza, de fapt] metodelor noastre de comandă, au ieșit și muncitori din partea reacțiunii. [Muncitorii reacționari de la fabricile] «Asan» și «Adesgo» n-au putut fi opriți de sindicate[le procomuniste] și au plecat la Palat să demonstreze pentru rege. Câteva camioane ale noastre, care au intrat în Piața Palatului strigând lozinci, au fost răsturnate [și] ardeau – [iar] pompierilor, care au venit, li s-au tăiat cauciucurile și tulumbele. La 10 dimineața, maniștii stăpâneau Piața Palatului”; Andrei Șiperco (ed.), *Confesiunile elitei comuniste. România 1944–1965. Rivalități, represiuni, crime...* Arhiva Alexandru Șiperco, vol. 1, ed. cit., 55.

⁵⁷ Petre Țurlea, *op. cit.*, 82, nota 133.

⁵⁸ De la abrevierea FND – Frontul Național Democrat, coaliția progubernamentală care a format cabinetul Petru Groza la 6 martie 1945 în urma înlăturării premierului Nicolae Rădescu; pentru detalii, vezi Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu* (București: Editura All, 1996).

⁵⁹ Ioan Hudiță, *op. cit.*, 349. Mărturia poate fi coroborată cu cea a lui Virgil Solomon: „Ajunși în fața Palatului, atmosfera s-a animat, tocmai seseau vreo șase camioane încărcate cu muncitori de la C.F.R., care încercau să zădărnicească întrunirea, băgându-se peste masele din piață. Oamenii, înfuriați, au luat cu asalt câteva camioane aruncând sau fugărind pe tulburători, și cineva cu o sticlă de benzină și un chibrit a dat foc unui camion tocmai în fața Fundațiilor Regale. Desigur, atmosfera s-a schimbat brusc”; Virgil Solomon, *op. cit.*, 228.

În notele sale zilnice, Ioan Hudiță a confirmat indirect și implicarea mai multor național-țărăniști ardeleni (și greco-catolici) în desfășurările de la 8 noiembrie 1945. El a notat în jurnal, la 9 noiembrie, faptul că Ilie Lazăr, Corneliu Coposu și Emil Ghilezan „cunoșteau în cele mai mici amănunte cum s-au desfășurat lucrurile” cu ocazia manifestației din ajun.⁶⁰ Corneliu Coposu a fost reținut, la fel ca alți fruntași ai PNT, și anchetat de procurorii procomuniști în legătură cu evenimentele de la 8 noiembrie 1945.⁶¹ Un participant activ la manifestație a fost Gabriel Țepelea (și el de confesiune greco-catolică), pe atunci profesor la Liceul „Spiru Haret”. Profesor și membru activ al PNT, Țepelea a venit la miting însoțit de mulți dintre elevii săi și, peste decenii, în 1996, în mărturiile încredințate lui Petre Țurlea, și-a asumat deschis mobilizarea lor.⁶²

Nu se poate face o estimare exactă a participării efective a aderenților AGRU și ASTRU la marea manifestație promonarhistă și anticomunistă, dar oricum procentajul lor nu poate fi extrem de ridicat raportat la numărul total (probabil zeci de mii de persoane⁶³); dar aici trebuie ținut cont și de faptul că ponderea ardelenilor (greco-catolici) din București nu era totuși foarte mare. În plus, nu toți erau afiliați la cele două organizații ale laicatlui român unit din capitală. La fel ca în cazul celorlalți demonstranți, și celor din AGRU și ASTRU (sau celor care frecventau reuniunile acestor asociații) li s-a aplicat suspiciunea că ar fi fost violenți în raport cu forțele de ordine și chiar „înarmați”. De altfel, în telefonograma pe care general-colonelul Ivan Zaharovici Susaikov, vicepreședintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, o trimitea în seara de 8 noiembrie 1945 la Moscova, pentru I.V. Stalin, se strecura informația falsă că provocatori din rândurile manifestanților, înarmați cu pistoale, pietre și răngi de fier, i-ar fi atacat pe polițiști și jandarmi, provocând trei morți și cinci răniți în rândurile forțelor de ordine.⁶⁴ Până la asocierea așa-zisilor demonstranți violenți și înarmați cu incipentele mișcări de rezistență anticomunistă nu a mai fost decât un pas. Ulterior, în 1948–1949, s-a păstrat același tipar al „narațiunii” inchizitoriale: SSI și Securitatea au încercat să îl lege de grupuri din rezistența

⁶⁰ Ioan Hudiță, *op. cit.*, 351.

⁶¹ Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu* (București: Editura Mașina de Scris, 1996), 36–37. Se pare că Zarojanu a fost primul cercetător care a studiat la ASRI dosarul „Afacerii 8 noiembrie 1945” (ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 44.608 (14 volume). El menționează un număr de 413 arestați. La fel ca în cazul Țurlea, și volumul lui T.C. Zarojanu are mai multe carențe (îi lipsește, de fapt, aparatul critic).

⁶² Apud P. Țurlea, *op. cit.*, 101.

⁶³ Sursele comuniste și sovietice tind să diminueze numărul participanților – „în jur de 8.000–10.000” în Piața Palatului pentru intervalul orar 9.30–12; Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii*, 517. Martori din zona opoziției democratice au vorbit de peste 100.000 de oameni referindu-se la toată ziua de 8 noiembrie, și nu doar la zona din preajma Palatului regal.

⁶⁴ *România. Viața politică în documente. 1945*, volum alcătuit de Tudor Bucur, Marin Radu Mocanu, Ioana Alexandra Negreanu, Silvia Popovici, Ioan Scurtu (coord.), Natalia Tampa, Lidia Brâncănu, Doina Brebeanu și Mărguța Dumitrescu (București: Arhivele Statului din România, 1994), 400.

armată („organizații subversive”), inclusiv pe episcopul-vicar Vasile Aftenie, aflat după 28 octombrie 1948 în detenție în așezăminte monahale ortodoxe (Dragoslavele și Căldărușani).⁶⁵

EVOLUȚIILE DIN 1946

După momentul 8 noiembrie, la finele lui 1945 și în anul 1946, dacă vorbim despre ASTRU și AGRU din București, militantismul politic îndreptat înspre mobilizarea la demonstrații anticomuniste a înregistrat o diminuare, semnalată și în documentele organelor represive. Acestea din urmă notau în general două aspecte: 1. faptul că „membrii Asociației ASTRU sunt [în continuare] membri [și] ai tineretului PNȚ, erijându-se în apărători ai monarhiei”;⁶⁶ și 2. mutarea accentului asupra discursurilor și comunicărilor rostite mai ales în cadrul ședințelor ținute sub egida ASTRU. Însă SSI, Siguranța și alte instituții informative notau latura subversivă și insidioasă a acestor manifestări, mai ales în contextul preelectoral și electoral din anul 1946. La aceste ședințe ale ASTRU au participat, în afara studenților afiliați asociației, și ziariști sau oameni politici (mulți dintre ei încă tineri) precum: sus-amintiții Gabriel Țepelea, Vasile Netea, Emil Boșca-Mălin, C. Hagea, care „țin conferințe și alocuțiuni de ordin politic îndreptate toate contra actualului regim și a Tineretului Progresist”.⁶⁷ Tineretul Progresist înlocuise UTC-ul încă din anul 1945 și grupa formațiunile de tineret ale partidelor din coaliția Frontului Național Democrat/FND (mai târziu Blocul Partidelor Democratice/BPD).⁶⁸

Martorii din epocă au negat însă caracterul politic fățiș, partizan, al discursurilor. Este adevărat că participanții la reuniunile ASTRU și AGRU își asumau o filosofie politică în răspăr cu orientarea „filosofică” marxistă și cu ideologia marxist-leninistă. Elsa Anca-Bărbus își amintește că, la momentul 1945–1946, „președinte al ASTRU [București] era Mircea Oșianu, un tânăr foarte bun, curat, student la Drept. A absolvit, dar n-a practicat avocatura. Să știți că în aceste conferințe nu se vorbea [critic] despre Partidul Comunist, ci se abordau teme filosofice. Frații Marcu (Nicu și Dorin) susțineau conferințe despre tomism, dar trebuie să spun că cel mai mult îmi plăceau comunicările lui Tertulian Langa. Trebuie amintit neapărat și monseniorul Vladimir Ghika.”⁶⁹ După dictatul

⁶⁵ Vezi Declarația lui Aurel Mărgineanu dată după presiuni fizice în arestul SSI la 26 mai 1948 și referatul căpitanului de Securitate Heinz Stănescu din 22 februarie 1949; Sergiu Soica (ed.), *Episcopul Vasile Aftenie în dosarele Securității* (Cluj-Napoca: Editura Mega, 2021), 39, 184.

⁶⁶ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.322, f. 19.

⁶⁷ Idem, dosar nr. 2.324, f. 39.

⁶⁸ Vasile Buga, „Uniunea Tineretului Comunist (UTC)”, în *România, 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist*, Dan Cătănuș (coord.) (București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2012), 657.

⁶⁹ Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbus (născută Anca)”, în *loc. cit.*, 197. Mărturia e completată de părintele Vasile Mare care și-a amintit că de buna organizare a conferințelor ASTRU

de la Viena, Tertulian Langa se refugiase de la Târgu-Mureș la Sibiu și apoi la București, unde a devenit student la Drept și Filosofie-Litere.⁷⁰ A urmat în acei ani inclusiv cursuri de Teologie și filosofie creștină la București și la Blaj, cu monseniorul Vladimir Ghika, Tit Liviu Chinezu și cu profesorul Ioan Miclea.

Pe lângă momentul de la 8 noiembrie, serviciile de informații au urmărit la finele lui 1945 și în 1946 tentativele de coagulare atât între greco-catolici și ortodocși, cât și între național-țărăniști și național-liberali, încercări care ar fi avut ASTRU și AGRU ca entități-cheie în efortul de eliminare a unor asperități. Situația era una cumva paradoxală, deoarece în urmă cu un deceniu și mai bine AGRU se înfiripase ca organizație inclusiv ca reacție la ceea ce reprezentanți ai Bisericii Române Unite percepușeră drept tentative ortodoxe radicale de a înăbuși cultul greco-catolic din punct de vedere legislativ. Cum am menționat deja, AGRU l-a invitat să conferențieze pe profesorul Grigore T. Popa, care nu și-a ascuns convingerile anticomuniste și antimarxiste. Au urmat măsuri represive menite să inducă teama (profesorul Popa a fost constrâns să se ascundă). Astfel, la 1 iulie 1948, atunci când realiza un bilanț al intervalului 1945–1948, Direcția a II-a din cadrul Siguranței consemna faptul că AGRU „a ținut în trecut o serie de conferințe cu substrat antisemit și antisovietic, însă în prezent nu se mai manifestă vreo activitate”.⁷¹ Vasile Netea – frecventator al prelegerilor ținute sub auspiciile ASTRU – era foarte legat de Mihail Fărcășanu, dar și de tineretul național-liberal în general. (V. Netea, proaspăt absolvent de Istorie, în 1946, avea să devină cercetător la Institutul de Istorie al Academiei). Deși național-liberal, era atașat și de Iuliu Maniu, iar serviciile de informații aveau date potrivit cărora, înainte de alegerile din 19 noiembrie 1946, el și istoricul Alexandru Lapedatu (fruntaș al PNL, fost ministru) ar fi propus președintelui PNT contopirea celor două partide democratice, anticomuniste, din rațiuni politico-electorale, în primul rând pentru a avea șanse mai mari la urne în fața coaliției procomuniste BPD.⁷²

se ocupau Mircea Oșianu, Nicu Marcu și Silvia Montani: „Eu am venit la București într-o zi de octombrie [probabil 1946 – nota C.V.] și chiar atunci, după-masă, m-am pomenit că birourile din cadrul parohiei de pe str. Polonă sunt invadate de tineri, de studenți «ASTR-iști» în special. În sala mare a clădirii Protopopiatului încăpeau chiar 100 de persoane. Veniseră pentru a audia două personalități: pe monseniorul Vladimir Ghika și pe Horia Cosmovici. Primul le vorbea studenților despre doctrina creștină. Tema conferințelor sale era învățătura lui Isus Cristos, pornind pe linia Crezului și a Sacramentelor. (...) Era inevitabil ca Vladimir Ghika să abordeze și problema unirii cu Biserica Romei, mai ales că existau semne venite dinspre Răsărit care sugerau că Biserica Greco-Catolică ar trebui «să dispară». A susține unirea românilor într-o singură credință, fără implicarea Moscovei, era o reacție firească în acei ani. (...) La sfârșitul lunii noiembrie sau la începutul lui decembrie 1946, la Protopopiat a apărut și Tit Liviu Chinezu, care s-a atașat de cei doi «ASTR-iști» (Mircea Oșianu și Nicu Marcu), susținând conferințe despre filosofia creștină”; Cristian Vasile, „Interviu cu părintele Vasile Mare”, în *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist*, ed. cit., 148.

⁷⁰ Pr. Cristian Langa, „Prezentare biografică a pr. Tertulian Langa”, în *BRU.ro*, 31 iul. 2013 (<https://www.bru.ro/cluj-gherla/prezentare-biografica-a-pr-tertulian-langa/>; accesat: 30.10.2025).

⁷¹ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.541, f. 123. Documentul nu oferea vreo probă în cazul acuzației de antisemitism.

⁷² Ulterior, Vasile Netea avea să fie condamnat la șapte ani de închisoare pentru uneltire contra ordinii sociale; Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), Fond Rețea, dosar nr. 254.803, ff. 1–5.

Poliția secretă procomunistă nu l-a scăpat din vedere nici pe episcopul vicar Vasile Aftenie. Ierarhul era perceput în 1946 ca un susținător activ al ASTRU București și ca un mediator în relația cu Nunțiatura Apostolică, reprezentanța diplomatică a Sfântului Scaun. Într-un document al SSI din 31 august 1946 se precizau următoarele: „Este cunoscut, de asemeni, faptul că Asociația Studenților [Greco-]Catolici Uniți [cu Roma] ASTRU, înființată în anul 1942, reîncepându-și activitatea în anul 1945, a ținut și ține ședințele la sediul Parohiei Unite din strada Polonă nr. 48; că de această societate se interesează foarte mult Nunțiatura Papală, acordându-i și o subvenție prin luna februarie 1946, prin intermediul monseniorului [Vladimir] Ghika”.⁷³ Informațiile au alertat autoritățile represive și politice, deoarece chiar la începutul anului 1946 începuse ofensiva sovietică pentru desființarea Bisericii Greco-Catolice din Galiția, iar una dintre primele măsuri pregătitoare luate de Kremlin fusese tăierea oricărei legături cu Vaticanul.⁷⁴ Vasile Aftenie mai era semnalat și pentru faptul că în perioada 1946–1948 ar fi primit informații politice și dinspre frunzași ai PNL.⁷⁵

Vladimir Ghika a fost între 1945 și 1948 un element puternic al conexiunii dintre greco-catolici, ortodocși și romano-catolici. Prezența monseniorului Ghika la sediul ASTRU, la protopopiatul greco-catolic din Str. Polonă, i-a atras și pe mulți romano-catolici, inclusiv pe tânăra Oana Condurachi (căsătorită Seceleanu), care de obicei frecventa biserița Sacré Cœur (azi Parohia Preasfânta Inimă a lui Isus – din str. Cpt. Gh. Demetriade nr. 1–3) și era strâns legată de câțiva tineri ardeleni greco-catolici stabiliți în capitală. Oana Seceleanu își amintea că a fost de câteva ori la ședințele ASTRU, dar și că mai ales grupul francofon al ASTR-iștilor venea și la parohia Sacré Cœur (Capela de lângă Sanatoriul Saint Vincent de Paul), unde Vladimir Ghika oficia liturgiile în franceză (trebuie precizat că Gabriel Țepelea era profesor de franceză): „Erau foarte mulți ardeleni în grupul nostru. Mai mult de jumătate din grupul nostru de studenți erau uniți. Era cu noi și fata lui Ilie Lazăr. (...) La parohia din str. Polonă, în anii 1945–1946, veneau fiica lui Ilie Lazăr, Lia Lazăr Gherasim, Bea Sălăjan, Nena [Elena] Boilă,⁷⁶ sora lui Matei [Boilă, viitor om politic și senator PNT-CD]”.⁷⁷

⁷³ ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.322, ff. 18–19.

⁷⁴ Bohdan R. Bociurkiw, *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1950)* (Edmonton–Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1996).

⁷⁵ Într-o notă a SSI din 16 iunie 1948 se menționau următoarele: „după cum a afirmat episcopul unit Aftenie, slujitorii Bisericii Române din Paris, impulsionați de tineretul național-liberal, pomenesc la slujbă pe ex-regele Mihai și au rupt legăturile cu guvernul de la București”; ASRI, Fond Documentar, dosar nr. 2.330, f. 433.

⁷⁶ Elena Z. Boilă (n. 26 mai 1924), absolventă de Filosofie, arestată la 5 ianuarie 1956 și condamnată la 6 ani de închisoare pentru „agitație publică”; „Elena Z. Boilă”, în *memorialsighet.ro* (<https://www.memorialsighet.ro/elena-z-boila/>; accesat: 20.11.2025).

⁷⁷ Cristian Vasile, Interviu cu Oana Seceleanu, în *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist*, ed. cit., 180. Prezența ASTR-iștilor la Sacré Cœur e confirmată și de Elsa Anca-Bărbus; Miorița Baciș Got, *Fața văzută a Lunii. Convorbiri cu Elsa Anca-Bărbus*, 120.

*

În concluzie, deși ponderea membrilor AGRU și ASTRU care au participat la București la demonstrația din 8 noiembrie 1945 (și la manifestările ulterioare) anticomuniste nu este una foarte numeroasă, în ansamblul zecilor de mii de participanți⁷⁸, ea nu este totuși chiar marginală. Asocierea cu PNT și TUNȚ a avut și un rol de catalizator, de mobilizare a altor membri de partid sau simpatizanți, sau a altor persoane cu convingeri promonarhiste și/sau anticomuniste. În condițiile în care ziarele partidelor democratice erau practic interzise de guvernul procomunist Petru Groza, persoane asociate cu comunitatea greco-catolică bucureșteană, precum Anton Ionel Mureșanu, directorul ziarului *Ardealul*, au avut un rol determinant în mobilizarea populară de dinainte de manifestația din ziua de 8 noiembrie 1945. Astfel de personaje aveau un capital politic important câștigat înainte de 23 august 1944, sub dictatura militară a lui Ion Antonescu: spre exemplu, la începuturile regimului pronazist autohton, A.I. Mureșanu fusese condamnat la cinci ani de temniță grea pentru insulte proferate la adresa „Conducătorului statului”; în plus, sus-amintitul a recidivat spre finalul dictaturii militare, fiind din nou reținut și trimis în lagărul de la Târgu Jiu.⁷⁹ Acest tip de curaj de a înfrunta o dictatură s-a prelungit și după 23 august 1944 și, mai ales, în condițiile existenței unui regim care tindea și el să devină dictatorial (regim întruchipat de guvernarea prosovietică Petru Groza). Temeritatea lui Mureșanu s-a vădit în preajma lui 8 noiembrie 1945, atunci când militantul pentru drepturile românilor ardeleni a sfidat cenzura oficială și a publicat Chemarea către români de omagiere a lui Mihai I, regele aflat în opoziție cu guvernarea controlată de conducerea PCR. Fotografia monarhului imprimată în gazeta *Ardealul* – în 4.000 de exemplare⁸⁰ – a servit mulțimii la 8 noiembrie ca pancartă *sui generis* și manifest de solidaritate cu Mihai I, cel care protesta prin „greva regală” față de sistemul politic instaurat la București de către autoritățile sovietice cu concursul FND și mai ales al PCR. După 8 noiembrie 1945, Anton Ionel Mureșanu a fost supus unui tratament abuziv special de către procurori, la fel ca și ceilalți membri ai conducerii *Ardealului* – mai întâi reținut și apoi cercetat penal (cazul său a fost clasat abia la 12 ianuarie 1946). La fel de vânat de

⁷⁸ Corneliu Coposu a vorbit despre „o manifestație la care au participat 100.000–150.000 de bucureșteni, în special [din] generația tânără”; „Dl Corneliu Coposu despre 8 noiembrie 1945. Entuziasm național însângerat de comuniști”, în *loc. cit.*, 5. Dacă avem în vedere numărul de manifestanți din stradă, din tot orașul, nu doar din Piața Palatului, *pe parcursul întregii zile de 8 noiembrie*, cifra de 100.000 nu mai pare mult exagerată.

⁷⁹ În rememorările sale, Gabriel Țepelea a notat că: „la 4 iunie 1944, când se împlineau 50 de ani de la condamnarea memorandiștilor, s-a organizat un serviciu religios la biserica greco-catolică din str. Polonă [nr. 48]. Aici, la ieșirea din biserică, D. Nacu, președintele Asociației Refugiaților ardeleni și A. I. Mureșanu, abia ieșit din închisoare, s-au adresat mulțimilor cerând desprinderea țării din Axă [Axa prohitleristă Roma–Berlin–Tokyo – *nota C.V.*] și îndreptarea armatei [române] spre Transilvania. Ambii oratori au fost internați în lagărul de la Târgu Jiu, iar alți membri ai comitetului și participanți au fost anchetați”; Gabriel Țepelea, „Lupta refugiaților din Transilvania de nord împotriva diktatului de la Viena”, în *loc. cit.*, 45.

⁸⁰ Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 19.

către organele polițienești procomuniste a fost și Ilie Lazăr, care a trecut prin mai multe arestări. Eliberat la 22 decembrie 1946, a fost din nou arestat în iulie 1947, odată cu întreaga conducere a PNT.⁸¹ Colegul de redacție de la *Ardealul* al lui Mureșanu, Constantin Hagea, a reușit să evite arestarea timp de șapte ani (până în 1954).⁸²

Elsa Anca-Bărbuș a aderat la TUNȚ, iar această implicare politică a expus-o represiunii politice la finele lui 1947 (așa cum am amintit deja, a stat o scurtă perioadă în detenție); apoi a rămas alături de Biserica Română Unită intrată în 1948 în clandestinitate. Episcopul de București, Vasile Aftenie, a fost asasinat în mai 1950, iar ceilalți ierarhi (inclusiv Tit Liviu Chinezu) au fost închiși la penitenciarul elitelor de la Sighet. Preotul Titus Mălai – fugit pentru un timp – a fost arestat după ce Securitatea l-a identificat în cele din urmă. În 1955, împreună cu Lia Lazăr, Elsa Anca-Bărbuș cu multă îndrăzneală i-a vizitat la Spitalul de Urgență din București pe episcopii greco-catolici rămași în viață în urma tratamentului de exterminare de la penitenciarul Sighet. Într-un interviu de istorie orală, publicat în 2003, își amintea că: „în anul 1955 am fost în vizită, cred că la [Spitalul] Colentina, însoțită de prietena mea Lia Lazăr Gherasim, absolventă a Școlii Centrale, cu un an mai mică decât mine. Lia Lazăr venea de la Cluj, deoarece se strămutase între timp acolo (...). Acum amândouă am mers la cei doi episcopi, Iuliu Hossu și Alexandru Rusu. Au fost așa de drăguți, ca niște unchișori calzi și buni! Erau slabi, aproape scheletici.”⁸³ Tatăl Liei, Ilie Lazăr, era închis încă din 1947, când fusese condamnat ca membru al lotului de inculpați Iuliu Maniu-Ion Mihalache. Într-o scrisoare datată 12 iulie 1952, Lia Lazăr îi transmitea părintelui său încrederea în Providență și adăuga „durerea ta, durerea voastră, este dătătoare de rod, ca orice jertfă. (...) Lasă-mă să îngenuchez, cutremurată, în fața măreției jertfei voastre...”⁸⁴ Ilie Lazăr nu a fost pedepsit penal propriu-zis pentru implicarea lui în evenimentele de la 8 noiembrie 1945, dar momentul manifestației promonarhiste a fost evocat de magistrații comuniști în noiembrie 1947, ca factor agravant, atunci când l-au condamnat la 12 ani de temniță grea: „Ilie Lazăr (...) a recrutat elemente teroriste și legionare, prin mijlocirea cărora a organizat, în februarie 1945, la Uzinele «Malaxa», și la 8 noiembrie 1945, în Piața Palatului, acțiuni teroriste.”⁸⁵ În fapt, realitatea era că organismele represive, alături de conducători comuniști, se făceau vinovate de violențele – soldate cu morți, răniți și cca 1500 de arestări – din centrul Bucureștiului cu ocazia tragicelor evenimente din ziua onomasticii regelui.⁸⁶ Nu au scăpat de condamnări și detenție nici profesorul Gabriel

⁸¹ *Teroarea. Documente ale procesului Iuliu Maniu-Ion Mihalache*, ed. N. Henegariu (coord.), C. Cantacuzino, M. Colfescu, V. Drăgan, E. Musteață (București: Editura Vremea, 1999), 107–110.

⁸² Marius Oprea, *op. cit.*, 31.

⁸³ Cristian Vasile, „Interviu cu Nina Bărbuș (născută Anca)”, în *loc. cit.*, 196.

⁸⁴ Ilie Lazăr, *Amintiri*, editor: Romulus Rusan, prefată de Doru Radosav (București: Fundația Academia Civică, 2000), 14–15.

⁸⁵ *Teroarea. Documente ale procesului Iuliu Maniu-Ion Mihalache*, 807.

⁸⁶ Știm astăzi chiar și numele celor care au tras asupra demonstranților; vezi mărturiile lui Emilian Anghelii și Valeriu Bucicov, în Andrei Șiperco (ed.), *Confesiunile elitei comuniste. România 1944–1965. Rivalități, represii, crime...* Arhiva Alexandru Șiperco, vol. 1 ed. cit., 55–56. E. Anghelii: „Am cerut lui [Gheorghe] Apostol [președintele CGM] să telefoneze lui Teohari

Tepelea (în 1949), nici Emil Boșca-Mălin (arestat în 1952, deși fusese condamnat încă din 1946).⁸⁷ Boșca-Mălin, la fel ca C. Hagea, a stat ascuns ani de zile.

Pe de altă parte, revenind la implicarea organizațiilor ținând de BRU, trebuie spus că acest gen de participare greco-catolică (mireană sau ecleziastică) la manifestații promonarhice și anticomuniste a întărit convingerea conducerii PCR că există o suprapunere aproape perfectă între PNT și Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică (inclusiv aici și organizații ale laicatului, precum AGRU și ASTRU din capitală). Această percepție, probabil deformată, a întărit în 1948 intenția regimului comunist de la București de a lichida Biserica Greco-Catolică la „sugestia” – de fapt la indicația – Moscovei. Linia de interpretare conturată acum, care asocia organizațiile greco-catolice și BRU cu PNT, cu „reacțiunea” politică, s-a păstrat până în 1989 și a fost diseminată și în școlile de pregătire a cadrelor din Securitate și Ministerul Afacerilor Interne. Într-o broșură din anul 1957, editată pentru uz intern de către Serviciul Învățământ al poliției secrete,⁸⁸ se afirma că, înainte de 1948: „clerul greco-catolic, în frunte cu episcopii săi, a activat în mare majoritate (cca 90%) în Partidul Național-Tărănesc. PNT a găsit în Biserica Greco-Catolică un sprijin puternic pentru politica sa antidemocratică⁸⁹ și anticomunistă”.⁹⁰ Acest tip de discurs nociv, care, în plus, identifica Biserica Română Unită cu „imperialismul catolic” și cu politica antinațională, s-a păstrat și în scrieri din postcomunism cu pretenții de literatură istorică.⁹¹

[Georgescu, ministru de Interne]: că pericolul e mare, că C.G.M. poate cădea [sub presiunea manifestațiilor anticomuniști]. Apostol a comunicat lui Teohari. Au sosit Pintilie Bondarenko [Gheorghe Pintilie, spion sovietic, activist comunist, primul director al Securității] + câțiva tovarăși, printre care un bătrân, cu accent bulgăresc sau rusesc, cu pistol automat. Au intrat înăuntru și au ieșit pe balconul Confederației: «Unde sunt maniștii?» «În Piața Palatului!» «Dar ăștia?» «Intercalați!» Tocmai atunci câțiva strigau lozinci maniste chiar în fața C.G.M., și Pantiușa și bătrânul rus sau bulgar din echipa de pază a partidului, de sub conducerea directă a lui Pantiușa, au început să tragă cu automatul în mulțimea care se afla în fața Ministerului Informațiilor și care cuprindea și oamenii noștri. Am văzut oameni murind, sărind în sus și zbatându-se ca găinile. Am dat cu mâna peste automatul lui Pantiușa și gloanțele au pornit în curtea Confederației. Eu: «Ce-ai făcut?» Pantiușa: «Dă-i în paștele (sic!) mamei lor, am împușcat bandiți!»; *ibidem*, 56. Prin urmare, e foarte probabil ca cei uciși/răniți să fi fost atât simpatizanți ai opoziției democratice, cât și aderenți ai PCR/FND grupați în jurul sediului CGM.

⁸⁷ Chiar și după eliberarea din închisoare, E. Boșca-Mălin a fost însoțit de prezența Securității, inclusiv în cele mai intime spații (poliția secretă reușise să o recruteze pe cea care îi va deveni soție); vezi Oana Boșca-Mălin, „Date biografice”, în Emil Boșca-Mălin, *Zbucium. File dintr-o viață trăită*, ed. cit., 28.

⁸⁸ Lt. col. Șican Dumitru, „Lupta organelor Securității Statului împotriva activității de subminare desfășurată de elementele antipopulare din rîndul cultelor”, ACNSAS, Fond Bibliotecă, 4.044, f. 31. Îi mulțumesc doamnei Raluca-Nicoleta Spiridon pentru semnalarea acestui document.

⁸⁹ Este vorba de sensul deformat comunist al conceptului de „democrație”. Accepțiunea termenului este aceea (cumva oximoronică) de „democrație totalitară”, despre care amintesc Giovanni Sartori și alți specialiști în științe politice.

⁹⁰ Lt. col. Șican Dumitru, „Lupta organelor Securității Statului împotriva activității de subminare desfășurată de elementele antipopulare din rîndul cultelor”, în *loc. cit.*

⁹¹ Vezi Grigore Nedei, *Imperialismul catolic. O nouă ofensivă antiromânească* (București: Editura Clio, 1993), 54–59.